

Στόχος της ψυχολογικής έρευνας:

Συστηματική περιγραφή και κατανόηση των ψυχολογικών φαινομένων.

Η ψυχολογική έρευνα χρησιμοποιεί μεθόδους συστηματικής διερεύνησης για τη συλλογή, την ανάλυση και την ερμηνεία δεδομένων με στόχο την κατανόηση της συμπεριφοράς και της νόησης.

Διακριτικό χαρακτηριστικό της επιστημονικής έρευνας:

Η συστηματική συλλογή και ανάλυση δεδομένων.

Δεδομένα:

Πληροφορίες που συλλέγονται μέσω της συστηματικής παρατήρησης ή μέτρησης.

Διαίσθηση ή επιστημονική έρευνα;

Η επιστημονική έρευνα:

- στηρίζεται σε υποθέσεις, κανόνες και προσεκτικά σχεδιασμένη διερεύνηση.
- χρησιμοποιεί αντικειμενικές διαδικασίες συλλογής δεδομένων.
- βασίζεται σε προηγούμενες σχετικές έρευνες και θεωρίες.
- γνωστοποιείται στην επιστημονική κοινότητα για αξιολόγηση, έλεγχο, επέκταση.

Αντίθετα, η διαίσθηση:

μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα.

Π.χ. μπορεί να οδηγήσει σε *εκ των υστέρων προκατάληψη*, δηλαδή στην τάση του ανθρώπου να πιστεύει ότι θα μπορούσε να προβλέψει ένα εύρημα μόλις το πληροφορηθεί, ενώ στην πραγματικότητα δε θα μπορούσε.

Η διάκριση μεταξύ βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας

- Η **βασική** έρευνα συμβάλλει στη συσσώρευση επιστημονικής γνώσης γύρω από θέματα σχετικά με τη συμπεριφορά ή τις νοητικές διεργασίες, χωρίς να στοχεύει άμεσα στην εφαρμογή της παραπάνω γνώσης σε πρακτικά προβλήματα της ζωής. Βέβαια, η γνώση που προκύπτει από τη βασική έρευνα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στους επιστήμονες που ασχολούνται με την εφαρμοσμένη έρευνα.
- Η **εφαρμοσμένη** έρευνα εξετάζει πρακτικά ζητήματα και μπορεί να βοηθήσει στην επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων της καθημερινής ζωής. Καλύπτει πολλούς διαφορετικούς χώρους, όπως είναι η βιομηχανική και οργανωτική ψυχολογία, η γνωστική ψυχολογία, η εκπαιδευτική ψυχολογία, η κλινική ψυχολογία, η συμπεριφορά των καταναλωτών κ.λ.π.

Συχνά, υπάρχει στενή σχέση μεταξύ βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας.
Για παράδειγμα:

Η **βασική** έρευνα στη Γνωστική Ψυχολογία μπορεί να καταλήξει σε πρακτική εφαρμογή.

- *Π.χ. Το εύρημα της υπεροχής της μάθησης που λαμβάνει χώρα σε ένα ευρύτερο χρονικό πλαίσιο σε σχέση με τη μάθηση που συντελείται σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα μπορεί να αξιοποιηθεί στην εκπαιδευτική πράξη.*

Η **εφαρμοσμένη** έρευνα στη Γνωστική Ψυχολογία μπορεί να συμβάλει στη βασική κατανόηση νοητικών διεργασιών.

- *Π.χ. Οι έρευνες πάνω στις καταθέσεις των αυτοπτών μαρτύρων συνεισφέρουν στη βασική έρευνα, δηλ. στην κατανόηση της μνήμης.*

Η χρησιμότητα της μελέτης των μεθόδων έρευνας

Η κατανόηση των μεθόδων έρευνας συντελεί:

- στη σωστή ερμηνεία των αποτελεσμάτων μιας έρευνας.
- στην αξιολόγηση μιας έρευνας, δηλαδή στη δυνατότητα εντοπισμού των δυνατών και αδύνατων σημείων της.
- στην απόκτηση γνώσεων απαραίτητων για τη διεξαγωγή μιας έρευνας.

Χρήσιμοι όροι στην έρευνα

- Τυχαίο δείγμα: Ένα σύνολο ατόμων από το γενικό πληθυσμό. Το δείγμα είναι τυχαίο όταν το κάθε μέλος του πληθυσμού έχει την ίδια πιθανότητα να επιλεγεί.
- Πληθυσμός: Το σύνολο περιστατικών (π.χ. επιδόσεις μαθητών, εισοδήματα ανθρώπων) που μας ενδιαφέρει.
- Μεταβλητή: Οποιαδήποτε ιδιότητα που μπορεί να πάρει διαφορετικές τιμές για διαφορετικούς ανθρώπους ή αντικείμενα, για διαφορετικές χρονικές περιόδους ή για διαφορετικά μέρη.

- Διάκριση ανάμεσα στα ποσοτικά (ή μετρήσιμα) δεδομένα, τα οποία αφορούν στα αποτελέσματα οποιασδήποτε μέτρησης και τα ποιοτικά (ή κατηγορικά) δεδομένα (ή δεδομένα συχνότητας).
- Διάκριση ανάμεσα σε συνεχείς και διακριτές μεταβλητές: Οι συνεχείς μεταβλητές είναι αυτές που μπορούν να διαβαθμιστούν σε έναν αριθμό υποδιαιρέσεων (π.χ. ηλικία, βαθμολογία σε τεστ), ενώ οι διακριτές μεταβλητές (π.χ. φύλο, σχολική τάξη) δεν μπορούν.

Σχέδια έρευνας

Οι διάφορες έρευνες χαρακτηρίζονται από διαφορετικούς σκοπούς και επιμέρους στόχους, οι οποίοι απαιτούν και διαφορετικές προσεγγίσεις διερεύνησης. Το **σχέδιο έρευνας** είναι το συγκεκριμένο μεθοδολογικό οπλοστάσιο που ένας ερευνητής έχει στη διάθεσή του για τη συλλογή, την ανάλυση και την ερμηνεία των δεδομένων.

Η Ψυχολογία χρησιμοποιεί 3 βασικά είδη έρευνας: 1) την **περιγραφική έρευνα**, 2) τη **συσχετιστική έρευνα** και 3) την **πειραματική έρευνα**.

1) Η περιγραφική έρευνα

Ασχολείται με την περιγραφή των σκέψεων, των συναισθημάτων, των γνώσεων και των συμπεριφορών μιας ομάδας ατόμων σε μια δεδομένη χρονική στιγμή.

Είδη περιγραφικής έρευνας:

- συνέντευξη
- ερωτηματολόγιο

Πρόκειται για τα πιο συνηθισμένα μέσα συλλογής πληροφοριών για μια ομάδα ατόμων από τα ίδια τα άτομα. Στόχος αυτού του είδους έρευνας είναι η περιγραφή των χαρακτηριστικών του πληθυσμού.

Οι συνεντεύξεις διακρίνονται στις: α) **μη δομημένες** (όπου ο ερευνητής συζητά ελεύθερα με τον ερωτώμενο για διάφορα θέματα) και β) τις **δομημένες** (οι οποίες χρησιμοποιούν ποσοτικά στοιχεία, δηλαδή, ερωτήσεις με συγκεκριμένη μορφή, οι οποίες κωδικοποιούνται με συγκεκριμένο τρόπο).

Τα ερωτηματολόγια αποτελούνται από ένα σύνολο ερωτήσεων με συγκεκριμένη δομή, που συμπληρώνονται από τα ίδια τα άτομα.

Συνοπτική σύγκριση ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων

Τα ερωτηματολόγια μπορούν να εκμαιεύσουν πιο ειλικρινείς απαντήσεις και είναι λιγότερο πιθανό να επηρεαστούν από τα χαρακτηριστικά του ερευνητή.

Ένα βασικό πρόβλημα με τα ερωτηματολόγια είναι το πιθανό χαμηλό ποσοστό συμπλήρωσης και/ή επιστροφής τους από τους συμμετέχοντες, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένα συμπεράσματα (π.χ. ποιοι τα επιστρέφουν και ποιοι όχι).

- **Φυσική παρατήρηση:** βασίζεται στην παρατήρηση καθημερινών γεγονότων (π.χ. ένας ηθολόγος που παρατηρεί τα ζώα στο φυσικό τους περιβάλλον).

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της φυσικής έρευνας: **οικολογική εγκυρότητα**, η οποία αναφέρεται στο βαθμό στον οποίο η έρευνα αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα.

Στη συμμετοχική παρατήρηση συμμετέχει στην έρευνα και ο ίδιος ο ερευνητής (π.χ. ως υπάλληλος σε μια εταιρία).

Προβλήματα: 1) ο παρατηρητής μπορεί να επηρεαστεί από τις προσωπικές σχέσεις με τους παρατηρούμενους, 2) ζητήματα δεοντολογίας (π.χ. εχεμύθεια, το δικαίωμα της ελεύθερης βούλησης των συμμετεχόντων κ.λ.π.).

- **Μελέτες περιπτώσεων:** ποιοτικά ερευνητικά σχέδια που βασίζονται στις περιγραφές των εμπειριών και της συμπεριφοράς ενός ατόμου ή μιας μικρής ομάδας ατόμων. Χρησιμοποιούν είτε φυσιολογικά άτομα, είτε άτομα με ασυνήθιστες συμπεριφορές ή εμπειρίες.

Μειονέκτημα: δεν μπορούν να διεξαχθούν σε μεγάλες ομάδες ατόμων. Άρα, τα αποτελέσματά τους είναι δύσκολο να γενικευτούν.

Διάκριση μεταξύ ποιοτικής και ποσοτικής περιγραφικής έρευνας:

▶ **Ποιοτική** περιγραφική έρευνα: επικεντρώνεται στην παρατήρηση και περιγραφή γεγονότων, στην αρχική μορφή τους, δηλ. χωρίς την παρέμβαση του ερευνητή (π.χ. αυτούσιες αφηγήσεις των ατόμων).

▶ **Ποσοτική** περιγραφική έρευνα: χρησιμοποιεί μετρήσεις (π.χ. ερωτηματολόγια, παρατήρηση), οι οποίες μπορούν να γίνουν αντικείμενο στατιστικής ανάλυσης.

Η ποιοτική έρευνα μπορεί να προσφέρει πλούτο πληροφοριών. Το πλεονέκτημα της ποσοτικής έρευνας σε σχέση με την ποιοτική είναι ότι χαρακτηρίζεται από σχετικά μεγαλύτερη αντικειμενικότητα, αφού δεν επηρεάζεται τόσο από ερμηνείες. Ωστόσο, πολύ συχνά είναι χρήσιμος ο συνδυασμός των δύο παραπάνω ειδών έρευνας.

Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της περιγραφικής έρευνας

- Πλεονεκτήματα:

α) Προσπαθεί να αποτυπώσει την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

β) Βοηθά στη διατύπωση υποθέσεων σχετικά με τη σπουδαιότητα διαφόρων μεταβλητών και τη μεταξύ τους σχέση.

- Μειονεκτήματα:

α) Η παρατήρηση μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς δεν μας παρέχει τη δυνατότητα να γνωρίζουμε τι προηγήθηκε.

β) Δεν παρέχει επαρκή στοιχεία για τον προσδιορισμό αιτιωδών σχέσεων.

2) Η συσχετιστική έρευνα

Περιλαμβάνει τη μέτρηση δύο ή και περισσότερων μεταβλητών και την αξιολόγηση της μεταξύ τους σχέσης.

Η πιο γνωστή μέτρηση σχέσεων μεταξύ δύο μεταβλητών είναι ο δείκτης συσχέτισης του Pearson ($r = -1.00$ ως $r = +1.00$).

Όταν $r = 0$: Απουσία γραμμικής σχέσης μεταξύ των δύο μεταβλητών. Όταν το r είναι κοντά στο -1 ή το $+1$: πολύ δυνατές σχέσεις (αρνητικές και θετικές αντίστοιχα).

Η συσχετιστική έρευνα χρησιμοποιείται συχνά:

- α) για την πρόβλεψη μελλοντικών γεγονότων.
- β) όταν ο χειρισμός των μεταβλητών προσκρούει σε πρακτικά ή δεοντολογικά ζητήματα.

Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συσχετιστικής έρευνας

- Πλεονέκτημα: Μπορεί να εντοπίσει ενδιαφέρουσες σχέσεις μεταξύ μεταβλητών.
- Μειονέκτημα: Δεν μπορεί να αποκαλύψει αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών.

3) Η Πειραματική έρευνα

Ο ερευνητής μπορεί να χειρίζεται μεταβλητές για να μελετήσει την επίδρασή τους στο φαινόμενο που τον ενδιαφέρει.

Κύριο εργαλείο των πειραματιστών είναι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, ο οποίος εξασφαλίζει ακρίβεια κατά τη διεξαγωγή της έρευνας και τη μέτρηση.

Πειραματική ομάδα και ομάδα ελέγχου

- Στην *πειραματική ομάδα*, ο ερευνητής χειρίζεται τη μεταβλητή, της οποίας την επίδραση ενδιαφέρεται να μελετήσει (δηλ. την ανεξάρτητη μεταβλητή).
- Στην *ομάδα ελέγχου* δε γίνεται κανένας έλεγχος της ανεξάρτητης μεταβλητής.

Ορισμένα βασικά είδη πειραμάτων

- Πειράματα με δύο διαφορετικές ομάδες: Μία **πειραματική ομάδα** και μία **ομάδα ελέγχου**.
- Πειράματα με μία ομάδα: α) Τα ίδια άτομα τοποθετούνται στην πειραματική ομάδα και στην ομάδα ελέγχου.
β) Η ίδια ομάδα μετριέται κάτω από διαφορετικές πειραματικές συνθήκες (π.χ. “πειράματα πριν και μετά”).
- Πειράματα με πάνω από μία ανεξάρτητες μεταβλητές.

Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της πειραματικής έρευνας

- Πλεονεκτήματα:

α) Επιτρέπει την ανίχνευση αιτιωδών σχέσεων.

β) Χαρακτηρίζεται από αυστηρό έλεγχο των συνθηκών διεξαγωγής της έρευνας και της επίδρασης εξωγενών παραγόντων και, κατά συνέπεια, από υψηλή αξιοπιστία.

- Μειονεκτήματα:

α) Δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το χειρισμό μεταβλητών σχετικών με ορισμένα κοινωνικά θέματα (π.χ. φτώχεια, ανεργία).

β) Τεχνητό περιβάλλον. Συνέπεια: Χαμηλή οικολογική εγκυρότητα.

Η ανάπτυξη της ερευνητικής υπόθεσης

Η ερευνητική υπόθεση προκύπτει μέσα από διάφορα στάδια και με διάφορους τρόπους:

- Ο ερευνητής καλείται να επιλέξει μεταξύ βασικής ή εφαρμοσμένης έρευνας.
- Επιπλέον, ο ερευνητής πρέπει να επιλέξει σχέδιο έρευνας.
- Η ερευνητική υπόθεση μπορεί να στηρίζεται σε παρατηρήσεις καθημερινών προβλημάτων, καθώς και στη διαίσθηση του ερευνητή.
- Η ερευνητική υπόθεση είναι, συχνά, απόρροια μιας προσπάθειας ερμηνείας προηγούμενων αντικρουόμενων ευρημάτων και ελέγχου διαφόρων θεωριών.

Ο σχηματισμός ερευνητικής υπόθεσης απαιτεί εντατική βιβλιογραφική ανασκόπηση, η οποία βοηθά τον ερευνητή:

- να ενημερωθεί για τις νέες εξελίξεις στο πεδίο έρευνάς του
- να αποφύγει λάθη προηγούμενων ερευνών
- να ενημερωθεί για τα ήδη υπάρχοντα μεθοδολογικά εργαλεία
- να αποφύγει την επανάληψη μιας υπάρχουσας έρευνας

Πηγές βιβλιογραφίας

- Άρθρα δημοσιευμένα σε επιστημονικά περιοδικά.
- Κείμενα που περιλαμβάνουν μόνο περιλήψεις ή ερμηνείες ερευνών (π.χ. βιβλία, Psychological Bulletin, Annual Review of Psychology).
- Πληροφορίες από το διαδίκτυο μέσα από βάσεις δεδομένων (π.χ. Scopus, Behavioral and Social Sciences, PsycARTICLES), όπου χρησιμοποιούνται λέξεις-κλειδιά.
- Ειδικό στο χώρο ενδιαφέροντος του ερευνητή.